

Fra Toulon til Tåsinge – et lykkeligt forlis

af Benno Blæsild

De moderne nyhedsmedier viser i deres valg af historier dagligt, at katastrofer er godt stof. Vi fascineres af beretninger om undergang og ødelæggelse – nu som tidligere. Bevæggrundene herfor fortøner sig i det uvisse, men sådan har det ikke altid været, hvilket tre skibsportrætter på Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamling kan hjælpe til at med at afdække.

Der er tale om skibsportrætter, altså den form for billeder, som søfolk i Danmark og i Europas øvrige søfartsnationer lod udarbejde af skibskyndige kunstnere fra slutningen af det 18. århundrede.

De ældst kendte eksempler på egentlige skibsportrætter stammer fra sidste del af 1700-årene, hvor skibsportrætmalere virkede i havnebyerne Trieste, Venezia, Ancona og Livorno ved Middelhavet. Allerede før år 1800 var også sydfynske skippere begyndt at erhverve sig billeder af egne fartøjer. Som oftest var der tale om skildringer af skibet i magsvejrs med hele »garderoben« sat, og for det meste var fremstillingen af skibe karakteriseret af en næsten fotografisk realisme, mens en egentlig handling manglede. Det er også et brud på realismen, at man ofte ser det samme fartøj afbilledet fra to forskellige vinkler, oftest midtskibs og set fra agten, på det samme billede (1).

På skibsportrætter ses skibene sjældent i rum sø. Der er næsten altid en strimmel land i horisonten, hvor karakteristiske bygninger gør landkending mulig. Det kan undre, at denne landkending så godt som aldrig er identisk med skibets hjemstavn. Det synes snarere, som om skibsportrætmaleren bruger den karakteristiske arkitektur til at fortælle om,

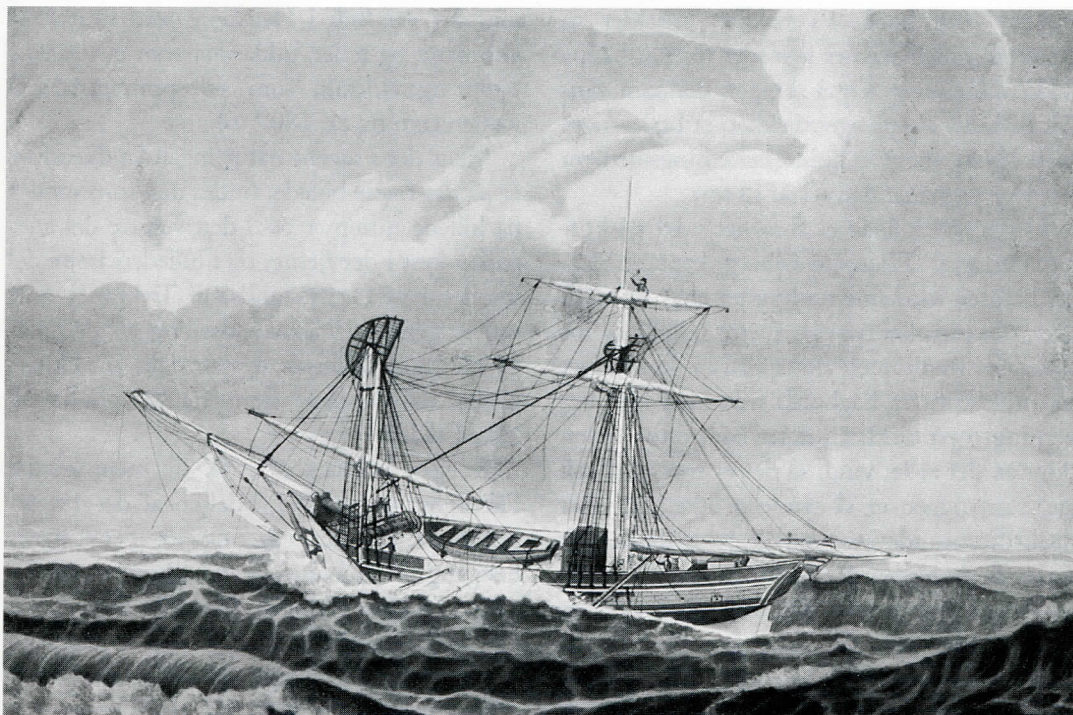
hvor langt omkring i verden det pågældende fartøj kom (2).

Skibsportrætterne fungerede som andet end blot dekoration. Samtidig med at de har prydet væggene i skipperhjemmenes stuer, henledte de også opmærksomheden på karaktertræk og fortræffeligheder ved fartøjerne.

Der findes dog også en anden kategori af skibsportrætter, hvor det ikke i første række drejer sig om at skildre skibenes fortræffeligheder. Det er forlisskildringerne. Netop sådan en forlisskildring træder frem af Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamlings tre skibsportrætter af briggen »Ploug« af Fåborg.

Det, at der er tre billeder, er ikke ualmindeligt. I Søfartssamlingerne i Troense findes f.eks. en serie på fem silkemalerier visende ostindiensfarereren »Fort William«s havari i Den Bengalske Havbugt i 1830. På de fem billeder ses først, hvordan skibet tager svære søer ind, dernæst at alle sejl bjerges på nær fokkemastens storsejl. På næste billede er de to agterste master blæst over bord, hvorefter et billede viser skibet med fokkemærs og bovspyd knækket, med iturevne sejl og blafrende gods, mens man på det sidste ser, hvorledes fokkemasten over mærsen er hugget bort, og skibet er stabiliseret alene for forreste storsejl, mens hele besætningen på agterdækket arbejder med at befri resterne af mesanen. En nummerering af billederne fra nr. to til nr. syv antyder, at billedserien ikke er komplet (3).

Et velkendt Tåsingskibs forlis findes også afbilledet i Troense. Det drejer sig om sluppen »Familien« af Troense, der i 1815 blev slået til vrage på Læsøs grunde i en brandstorm. Billedet er udført af H.P.C. Dam i 1816 (4). Billedet viser skibets allersidste stund, hvor svære

Briggen »Ploug« af Fåborgs havari under Bornholm den 3. september 1914. Billedet er udført af Jakob Petersen og beror i Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamling.

søer brydes ind over dækket og tager skanseklædning, luge, brædder og store dele af lasten med sig over bord, og det er forsynet med en tekst, der fortæller, at der er tale om »Sluppen »Familien« ført af kaptajn L.J. Bylow forliiser paa Læsøe den 14. og 15. April 1815«.

Ser man godt efter, finder man alle tre besætningsmedlemmer gengivet om bord. En mand er gået til vejs og forsøger at kappe bomdirken, dele af bommen er allerede skyllet over bord, og resterne af bommen slingrer livsfarligt i den flagrende rig. Skipper forsøger fra dækket at bjerge resterne af storsejlet og galfen, mens et tredje besætningsmedlem lempet dækslasten, der består af brædder, over bord til læ. Alt sammen aktiviteter, der har medvirket til, at besætningen slap fra forliset med livet i behold.

Det kendteste og samtidig også mestentydige eksempel er beretningen om bramsejlskonnerten »Flora« af Marstals forlis i 1875.

Her er tale om en skildring på fem billeder udført af den ærøske marine- og skibsportrætmaler Hans Andersen Hansen på foranledning af styrmand H.M. Sejer fra Marstal. Billederne er forsynet med en udførlig undertekst, der gennemgår de fem faser af forliset, sluttende med at besætningen reddes om bord i et hollandsk fiskefartøj (5).

Også billederne i Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamling viser et havari med lykkelig udgang. På det første billede, der har følgende undertekst: »Briggen »Ploug« af Fåborg, kaptajn Martin Hansen under Bornholm den 3. september 1814«, ses briggen midt under stormvejret. En mægtig brodsø skyller størstedelen af skanseklædningen i bagbords side over bord. Fokkemasten er knækket i mærsen, og mærs og bramstang hænger ud over skibssiden. Et besætningsmedlem er gået til vejs i stormasten og arbejder med øksen for at kappe det gods, der truer med at trække stor-

masten over bord. På bakken arbejder to besætningsmedlemmer ligeledes med at kappe fokkemastens rig. Også skipper, der som vanligt befinder sig på agterdækket, er beskæftiget med øksen, mens et sidste besætningsmedlem – sikkert styrmanden – står til rors.

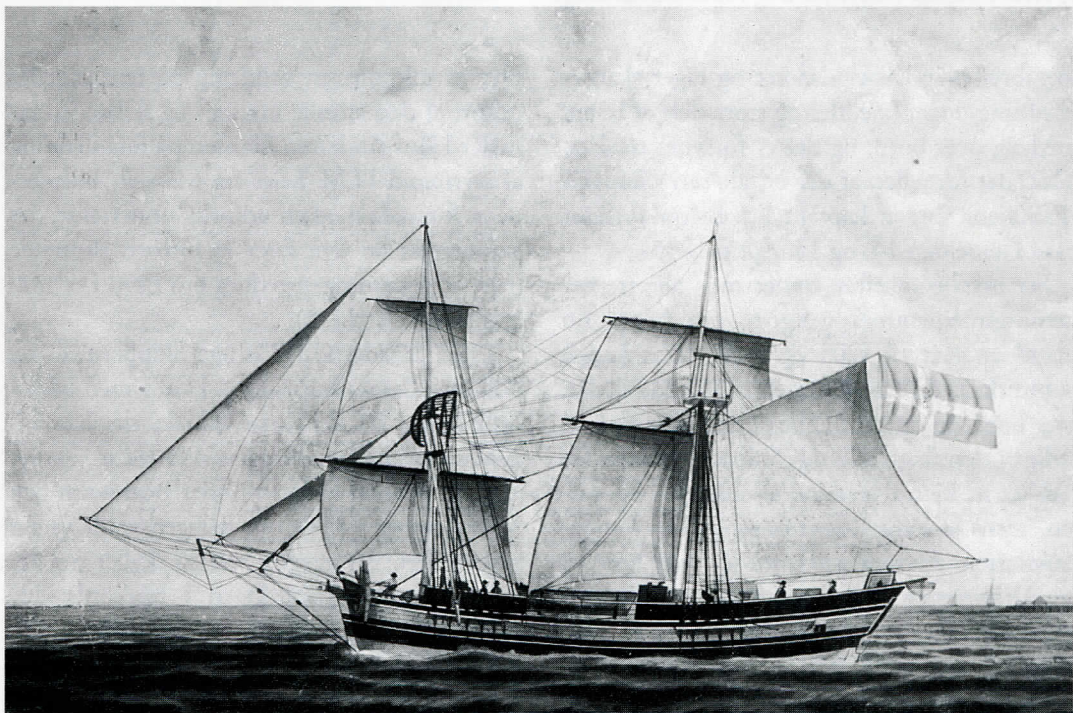
Det næste billede er forsynet med påskriften: »Briggen »Ploug« af Fåborg, kaptajn Martin Hansen med sine nødmaster efter stormen den 3. september 1814«. Dette billede er for så vidt et traditionelt skibsportræt, idet skibet ses midtskibs fra bagbords side med hele besætningen på dækket i deres bedste tøj. Solen skinner, der er let vind, så der er masser af sejl sat, men riggen er så sandelig ikke helt efter forskrifterne, idet toppen af fokkemasten er surret til de bagbords jomfruer. Riggens mange mindre skader er vist, og på skroget er skanseklædningen fra kabyssen til stævnen skyllet over bord i såvel styrbord som bagbord.

Begge disse billeder er malet af Jakob Peter-

sen, der var født i Flensborg som søn af en købmand og reder, uddannet som navigatør i 1795 og virksom som skibsportrætmaler i København fra ca. 1807 (6).

Mens der i sagens natur ingen landkending er på det første billede, findes den som vanligt på billede nummer to. I den venstre del anes en lav kyst i det fjerne, og i billedets højre del ses det i 1814 nyistandsatte Trekroner Fort ved København Havns indsejling. På den måde fik Jakob Petersen også fortalt, at »Ploug« nåede velbeholdent frem fra Bornholm til hovedstaden.

Briggen »Ploug« er et af de mere kendte Fåborgfartøjer fra begyndelsen af det 19. århundrede. Det var bygget og ejet af et af byens dengang dominerende handelshuse under ledelse af Simon Hempel Ploug (7). Briggen var på 74 kommercelæster, og det løb af stabelen i 1810. Skibet var så stort, at det med fuld last ikke kunne flyde helt ind til skibsbroen i

Briggen »Ploug« af Fåborg med nødrig ud for København. Billedet er udført af Jakob Petersen i 1814 og beror i Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamling.

Konsul Jørgen Ploug, Fåborg, der var 13 år, da faderens brig havarede ved Bornholm i 1814. (Faaborg kulturhistoriske Museer).

Fåborg (8). Efter Englandskrigens afslutning i 1814 kom skibet i fart på Middelhavet, og det er fra en af disse rejser, at det sidste skibspor-træt stammer.

Det viser briggen i magsvejr set midtskibs fra styrbords side. Det er forsynet med følgende tekstfelt: »Briggen »Ploug« af Fåborg, kaptajn Martin Hansen pafsirdr Cap of Villefrance 1818« Fejlskrivningen af det danske ord »passerer« antyder, at maleren ikke er fortrolig med det danske sprog. Landkendingen understreger dette, der er nemlig tale om Gibraltar-klippen. Skibet er vist med skysejl og alle stagejæl, lænsende for en let brise. I modsætning til de tidligere billeder er skibet armeret med otte svære kanoner. Det er yderligere forsynet med et hvidmalet skæg, som ikke ses på nogle af de to foregående billeder. Bortset herfra er skrogform og bemaling stort set identisk. Armeringen og ombygningen kan dels henføres til det voldsomme havari i 1814, dels til at skibet, der under Englandskrigene var henvist til fart på Østersøen, efter freden blev

udrustet til fart på Middelhavet, hvor nordafrikanske pirater nok kunne nødvendiggøre en solid armering. Der er således al mulig grund til at tro, at der virkelig er tale om det samme skib.

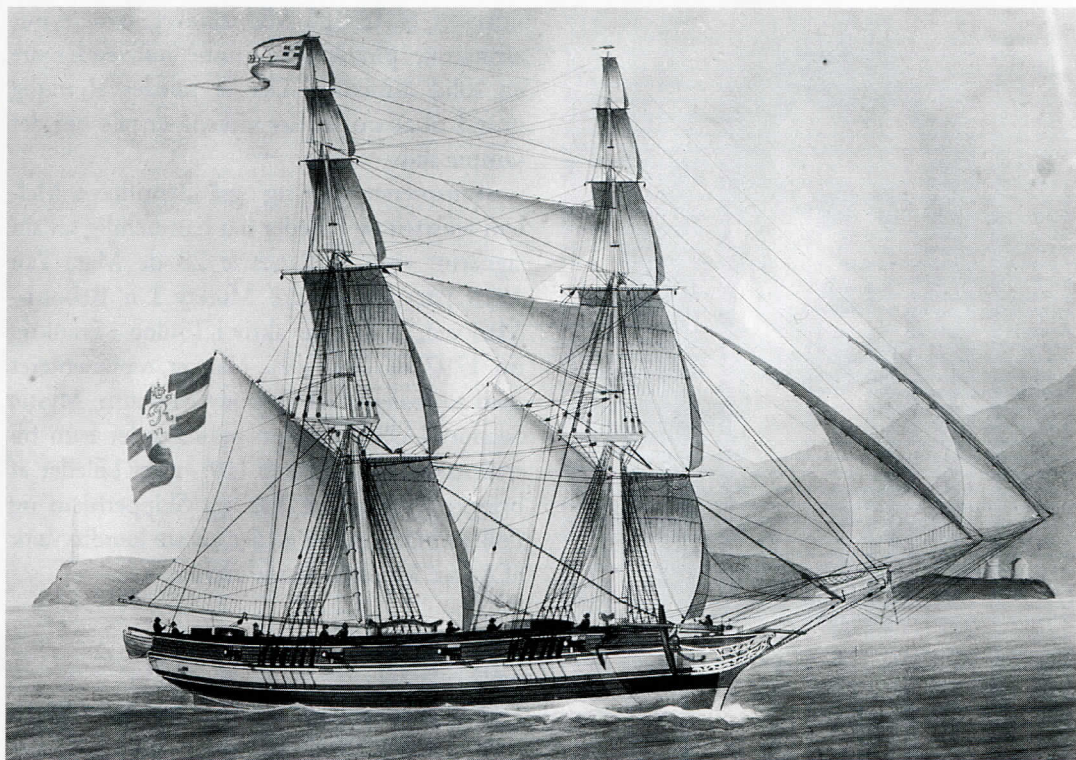
Kunstneren lader sig også identificere. Mellem tekstfelt og billeder har han nemlig sat sin signatur, »Fait a Genes le 28 de Mar. l'an 1818 par pinx André Morety Dit Rebout« Man ved, at han var aktiv i Toulon i Frankrig fra 1797 til 1817 (9). Han er repræsenteret med to malerier på Peabody Museum, Mystic Seaport i USA, ligesom man kender ham fra italienske søfartsmuseer (10), men billedet af briggen »Ploug« på Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamling er det eneste kendte værk af André Morety i Skandinavien.

Efterskrift

Selv om lykken stod »Ploug« bi under Bornholm i 1814, så varede heldet ikke evigt, idet briggen forliste i Kattegat i 1824 (11).

Havariscenerne på skibsportræterne havde en speciel funktion. Man opfattede ikke katastrofen som meningsløs, men som forudsætningen for at Guds vilje kunne ske – besættningens frelse. Det kommer tydeligt til udtryk i styrmand H.M. Sejers ovennævnte beretning om »Flora«s forlis. Under det sidste billede hedder det: »Ved juletid 1902 blev jeg hjem-søgt af en hård sygdom i ni måneder. Under denne tid søgte jeg Jesus, bad til ham dag og nat. Den 24. august 1903 åbenbarede Herren sig for mig og frelste mig både på legeme og sjæl. Derfor er dette forlis fremstillet i disse fem billeder og skænket til Marstal Sømands-hjem i håb om, at Gud gennem dette skal tale til enhver, som ser disse billeder og læser dette sandfærdige vidnesbyrd, at hjerterne kunne vækkes til at søge Gud og læse Hans hellige ord under bøn, at Han vil oplade troen i hjerterne på Jesus Kristus, som frelser sjælene fra evig fortabelse« (12).

Man ser altså, at på samme måde, som

Briggen »Ploug« vist med alle sejl sat ud for Gibraltar 1818. Maleriet er det eneste kendte billede på danske museer af den franske skibsportrætmaler André Morety, der var virksom i Toulon. Billedet beror i Tåsinge Skipperhjem og Folkemindesamling.

skibsportrætterne var ikoner for skibenes fortrin og egenskaber, så var forlisskildringerne påmindelser om nødvendigheden af at bevare et ydmygt sind og den kristne tro, for hvis uheldet var ude at kunne opnå frelse. Katastrofen oplevedes altså som udtryk for Guds vilje, og udfaldet af begivenhederne sås som afhængig af den himmelske retfærdighed.

Noter

1. Jf. Hanne Poulsen: »Danske skibsportrætmalere«, Viby 1985, s. 26 f.
2. Jf. Benno Blæsild: »Skibet i kunsten – skibsportrætter og skipperkultur før 1850« i Årbog for Svendborg & Omegns Museum 1990, s. 77 – 88.
3. Svendborg & Omegns Museum inventar nr. 33.148 – 33.152.
4. Svendborg & Omegns Museum inventar nr. 33.396. Jf. tillige Hanne Poulsen op. cit., s. 75.
5. Jf. Erik B. Kromann og F. Holm Petersen: »Skibet – das Schiff – the Ship«, Marstal 1992, s. 54 ff.
6. Jf. Hanne Poulsen op. cit., s. 126 f.
7. Ole Mortensøn: »Fåborgs skibsfart 1800 – 1920«, Odense 1979, s. 16.
8. Ibid., s. 81.
9. M.V. Brewington og D. Brewington: »Maritime Paintings and Drawings in the Peabody Museum«, Mystic Seaport 1968, s. 22 f.
10. Dorothy E.R. Brewington: »Dictionary of Maritime Artists«, Peabody Museum, Mystic Seaport 1982, s. 267.
11. Jf. oplysninger i Søfartsarkivet, Svendborg & Omegns Museum.
12. Erik B. Kromann op. cit., s. 56 ff.